

Izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija kao predictor poremećenih brakova¹

Jasmina Mihić, Redžo Čaušević, Esved Kajtaz, Belma Tukić

SAŽETAK: Kroz ovo istraživanje se utvrđuje determinisanost, odnosno određenost poremećenih brakova izostankom verbalne komunikacije i korištenjem novih informacionih tehnologija. Poremećenost brakova ogleda se kroz bračni kvalitet, komunikaciju i (ne)uspešnost bračne zajednice. Utvrđuje se povezanost između kvaliteta braka i izostanka verbalne komunikacije uz korištenje informacionih tehnologija.

S ciljem određivanja ovog problema i implementacije istraživanja, odredili smo osnovni problem istraživanja, četiri zadatka i četiri hipoteze koje su istražene uz pomoć dva merna instrumenta, a to su: Skala bračne stabilnosti (Vera Čubela Adorić i Jelena Jurević, 2006), gde su izražena različita mišljenja i verovanja o stabilnosti vlastite bračne veze kroz tvrdnje koje su skalirane na sedam stepeni (-3 potpuno netačno do +3 potpuno tačno) i upitnik koji je kreiran u svrhu ovog istraživanja. Upitnik se sistematski sastoji iz dva dela (pitanja demografske prirode i pitanja tematski vezanog sadržaja koja su sastavljena u skladu sa hipotezama i zadacima istraživanja).

Istraživanje je provedeno na nasumično odabranim bračnim parovima iz Mostara koji su ujedno roditelji dece predškolskih i školskih ustanova, ali i bračni parovi bez dece. Uzorak je obuhvatio 75 bračnih parova, odnosno 75 žena i 75 mušakaraca (N=150). Istraživanje je provedeno u mesecu septembru 2018. godine u Mostaru.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju da izostanak verbalne komunikacije utiče na poremećenost bračne zajednice, ali da korištenje novih informacionih tehnologija, pa čak i prekomerno, nema statistički značajan uticaj na kvalitetu bračne zajednice.

Ključne riječi: *verbalna komunikacija, nove informacione tehnologije, brak, supružnici*

The Lack of Verbal Communication and Use of New Informational Technologies as a Predictor of Disturbed Marriages

ABSTRACT: By doing this research we establish determination and/or distinctness of failed marriages due to lack of verbal communication and using new informational technologies. Damaged marriages are determined by quality of the marriage itself as well as communication between the spouses.

In purpose of establishing the problem and implementing this research we have determined the core issue, four aspects and four hypothesis which are researched with the help of two separate parts: Marriage stability (Vera Čubela Adorić and Jelena Jurević, 2006.) where we measure different opinions and beliefs about the stability of their own marriage on a 7-point scale (-3 meaning completely false going to +3 meaning absolutely true) and a poll designed specifically for this research.

The poll contains two different parts: questions regarding the demographic nature and questions relating to the hypothesis and assignments of the research. The research is conducted on randomly chosen spouses from Mostar, some of which are parents of preschoolers as well as spouses without children. All in all there is 75 women and 75 men (N=150) participating in the research which is done in September, 2018. in Mostar.

The results show that the lack of communication and the use of new informational technologies, does not have a statistically concerning influence on the quality of the marriage.

Keywords: *verbal communication, new informational technologies, marriage, spouses*

¹ Rad je deo master rada odbranjenog na Nastavničkom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru u februaru 2019. godine.

UVOD

„Brak je zakonom uređena zajednica muškarca i žene, a može biti sklopljen samo slobodnim pristankom budućih bračnih drugova. Brak mogu sklopiti dva lica različitog pola, davanjem izjava pred matičarem i sklapa se zbog ostvarivanja zajednice života bračnih drugova“ (Fočo, 2011). Brak kao institucija treba zadovoljavati i druge potrebe, a to su potreba za prihvaćanjem, za ljubavlju, poštovanjem, požrtvovanošću i iskrenošću. Prilikom ostvarivanja ovih potreba dolazi do problema u današnjim „savremenim“ brakovima. „Veliki neprijatelj „mladih brakova“ je savremeno doba tehnologije i „gluve“ komunikacije. Partneri se sve više otuđuju i retko odvajaju vreme za slobodne razgovore. Na prvo mesto stavljaju tehnološke naprave, koje vremenom počinju „upravljati“ ljudima“ (Andrilović i Čudina, 1990).

Novoosnovane bračne zajednice sve češće nailaze na mlade bračne supružnike koji nedovoljno pripremljeno ulaze u brak. Izostanak verbalne komunikacije podrazumeva nedovoljnu komunikaciju između partnera kao i nedovoljno izdvajanje vremena za izgradnju međusobnih odnosa. Treći faktor u braku koji sve češće „kvari“ harmoniju nije dete nego tehnološka naprava. Vreme posvećeno pojedinim informacionim tehnologijama znatno je duže nego vreme odvojeno na komunikaciju između supružnika. To su prediktori, metaforično rečeno „poremećenih brakova“. Poremećen brak podrazumeva neharmoničnu zajednicu koja postepeno gubi tradicionalnu strukturu i ne drži do humanih vrednosti. „Poremećenost“ se ogleda u međusobnom nepoznavanju partnera, nekomunikaciji, nedovoljnom razumevanju važnih informacija i poruka, kao i u sve kraćem periodu trajanja brakova. „Osobe neograničeno poverenje poklanjaju društvenim mrežama, te informacije koje tamo pronađu smatraju potpuno validnim i vrednim argumentom. Ne uzima se u obzir mogućnost tehničkih pogrešaka, pa se sumnje i indicije zasnivaju na virtualnim rečima“ (Galevska, 1958).

Kroz ovo istraživanje pokušat ćemo utvrditi da li su izostanak verbalne komunikacije i korišćenje novih informacionih tehnologija prediktori za poremećene brakove, odnosno da li i na koji način utiču na kvalitet bračnih odnosa.

Komunikacija

Reč „komunikacija“, zajednička mnogim jezicima, uvedena je od latinskoga prideva *communis* u značenju „javni“, „koji dele mnogi“. Deljenje životnoga prostora s drugima, a time i deljenje i razmena informacija, jedno je od bitnih svojstava ljudskih bića jer je život čoveka kao društvenog bića nezamisliv bez komunikacije s drugim ljudima. „Osim društvenog aspekta, komunikacija je ključna za stvaranje ličnog identiteta budući da svest o njemu nastaje tek stupanjem u interakciju s drugima, pri čemu se dobivaju povratne informacije te je moguće upoređivati sebe s drugima“ (Tubbs, 2012.).

Komuniciranje se u najširem smislu može definisati kao složen proces prenosa informacija, ideja i osećaja, verbalnim i neverbalnim sredstvima između dve ili više osoba i koja je prilagođena određenoj društvenoj situaciji. „S početkom 20. veka komunikacija se definisala iz ugla ostvarenog rezultata u prenosu

poruke od pošiljalca prema pasivnom primatelju. „Sadašnja gledanja definišu je kao aktivnost uspostavljanja odnosa, kao relacijsko dešavanje i kao ishod koji zajednički određuju svi saradnici“ (Kraljević, 2014).

Informacione tehnologije

„Informacija je bez ikakve sumnje postala ključni resurs 21. veka. Baš kao materija i energija, o njoj zavisi svaki aspekt svakodnevnog života i čovekovog rada“ (Krsmanović i Dedić, 2006). No, za razliku od materije i energije, ona se upotrebom ne troši, a raspodelom ne smanjuje. Posedujemo li neko znanje, možemo ga podeliti sa drugima, a da ga pri tome ne gubimo, nego da se ono kroz komunikaciju oplemenjuje, dograđuje i produbljuje. Danas živimo u svetu u kome tehnološki napredak dovodi do kvalitativnog „skoka“, do informisanja koje ima sve karakteristike nove, industrijske i društvene revolucije. U suštini kvalitativnih tehnoloških „skokova“ nalazi se naučna revolucija. Istovremeno dolazi do spajanja tradicionalno odvojenih sfera ljudskog delovanja, kao što je: obrazovanje, proizvodni rad, upravljanje, informisanje, odlučivanje i kontrola. Da bi što kvalitetnije obavljao svoj posao, savremeni inženjer mora se permanentno obrazovati. Mnogi aspekti njegovog rada dobijaju karakter naučnog i istraživačkog. „Karakterističan je integrativan karakter savremene naučno-tehnološke revolucije koji je pod velikim uticajem informacionih tehnologija. Nekada se nauka razvijala nezavisno o proizvodnji, nezavisno o obrazovanju. Danas su te aktivnosti međusobno povezane i isprepletene“ (Krsmanović i Dedić, 2006).

Ranija istraživanja

Čudina i Obradović (2006) navode da veliko istraživanje koje su proveli Olson i Olson (2000), a koje obuhvata 21501 bračnih partnera, pokazuje razliku u komuniciranju između partnera u „sretnim“ i „nesretnim“ brakovima. U sretnim brakovima 90% partnera izjavljuje da nema problema u komuniciranju, u nesretnim brakovima to izjavljuje samo 15% partnera. U sretnim brakovima 79% pojedinaca izjavljuje da njegov/njen partner razume kako se on/ona oseća, dok u nesretnima to izjavljuje samo 13% pojedinaca. Također, u sretnim brakovima 96% partnera izjavljuje da lako izražava osećaje prema partneru, dok u nesretnim brakovima to izjavljuje samo 30%. I mnoge druge razlike u bračnom komuniciranju našli su istraživači Olson i Olson (2000) između pojedinaca koji žive u uspešnim i neuspešnim brakovima, iz čega jasno proizlazi koliko je komunikacija važna da se uspostave i održe intimni odnosi u braku.

Prema Hrabar, Lorenz i Pechačova, (2000) broj razvedenih brakova na 1000 stanovnika uobičajena je mera, a to je i broj razvedenih brakova. Osim Andore, Cipra i Lihtenštajna, od 1960. do 2001. godine broj novosklopljenih brakova na 1000 stanovnika primetno smanjen, a u isto vreme je u većini prikazanih zemalja razvedenih brakova bilo mnogo više. Najveći porast razvedenih brakova zabeležen je u bivšim socijalističkim, danas tranzicijskim zemljama. Verovatno za to postoje mnoga objašnjenja, a jedno se odnosi na liberalne zakone u socijalističkim zemljama, kao i na liberalno gledanje na razvod braka. Valja uzeti

u obzir i činjenicu da sve bivše socijalističke zemlje proživljavaju duboke gospodarske i društvene promene, koje prati stres i frustracija velikog dela stanovništva, a što prema nekim istraživanjima potiče bračnu nestabilnost i razvod braka.

Problem i cilj istraživanja

Problem istraživanja je ispitati da li je izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija prediktor poremećenih brakova kod bračnih parova na području Mostara.

Naučni cilj istraživanja je utvrditi u kojoj meri izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija utiču na poremećenost brakova kod bračnih parova na području Mostara.

Društveni cilj istraživanja je da se ukaže na potencijalne opasnosti koje donosi prekomerna upotreba informacionih tehnologija i radikalno ukidanje verbalne komunikacije u vezi, odnosno braku. Nama nije cilj da osobe u potpunosti odbace informacione tehnologije, ali jeste da uvide koliko su dozvolili tim napravama da manipulišu osnovnim sferama njihovog života.

Hipoteze istraživanja

U skladu sa problemom i ciljem istraživanja, postavljene su sledeće hipoteze:

1. Pretpostavljamo da pol ne utiče na nivo poremećenosti brakova na području Mostara uz izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija kao prediktore tih poremećenosti.
2. Pretpostavljamo da korištenje informacionih tehnologija u prevelikim količinama utiče na poremećenost brakova.
3. Pretpostavljamo da potpuni izostanak verbalne komunikacije utiče na poremećenost brakova.
4. Pretpostavljamo da veća količina slobodnog vremena i nezaposlenost povećavaju poremećenost braka uz prediktore: informacione tehnologije i izostanak verbalne komunikacije.

METODE RADA

Uzorak ispitanika

Uzorak istraživanja su nasumično odabrani roditelji dece osnovnih škola i bračni parovi bez dece, nasumično odabrani sa područja Mostara. Uzorak je obuhvatio 75 bračnih parova. U to spadaju žene (N=75) i muškarci (N=75). Ukupan broj ispitanika iznosi 150 (N=150).

Ispitivanje je sprovedeno tokom meseca septembra 2018. godine na području Mostara na uzorku muških i ženskih ispitanika (N=150). S ciljem lakšeg prikupljanja ispitanika, upitnici su podeljeni nasumično odabranim roditeljima OŠ „Mujaga Komadina“ u Mostaru u dogovoru sa direktorom škole koji je to i odobrio, jer je ispitivanje vršeno u toku školske godine. Na taj način ispitana su 84 ispitanika (N=84), dok je ostatak ispitanika (N=66) nasumično biran iz okoline. Testiranje je trajalo oko 10 minuta, unutar kojih su ispitanici popunjavali Upitnik koji je kreiran u svrhu ovog istraživanja i gde su se nalazila pitanja demografske prirode i tematski povezana pitanja i Skalu bračne stabilnosti

(Ćubela-Adorić i Jurević, 2006) koja se sastoji od devet tvrdnji koje izražavaju različita mišljenja i verovanja o stabilnosti vlastite bračne veze. Tokom ispitivanja ispitanicima je obećana anonimnost i naglašena svrha korištenje dobivenih podataka.

Merni instrumenti

U svrhu ovog istraživanja korištena su dva merna instrumenta, a to su:

1. Upitnik – kreiran je u svrhu ovog istraživanja sa prilagođenim pitanjima. Upitnik se sastoji sistemski iz dva dela. Prvi deo pitanja je demografske prirode, dok je ostatak tematski povezan sa sadržajem rada i predviđenog istraživanja. Sva pitanja su usklađena sa postavljenim hipotezama i zadacima istraživanja, te nisu nasumično sastavljena.
2. Skala bračne stabilnosti (Vera Ćubela Adorić i Jelena Jurević, 2006.) – sastoji se od devet tvrdnji koje izražavaju različita mišljenja i verovanja o stabilnosti vlastite bračne veze. Ispitanik procenjuje stepen svoga slaganja s pojedinim tvrdnjama na skali procene od 7 stepeni (-3 potpuno netačno do +3 potpuno tačno). Skala je do sada primenjivana u dva istraživanja.

Statistička obrada podataka

Za obradu i analizu podataka dobivenih u ovom istraživanju upotrebljen je programski paket SPSS for Windows, verzija 25.0, a pri interpretaciji rezultata korištena je literatura Kundačina i Brkić (2008).

Za testiranje dobijenih podataka korišten je hi-kvadrat test, te osnovne funkcije deskriptivne statistike.

REZULTATI

Opis uzorka

Istraživanje je obuhvatilo uzorak 150 ispitanika. 75 ispitanika je bilo ženskog, a 75 je bilo muškog pola, te su svi ispitanici u sklopljenoj bračnoj zajednici. Starosna dob ispitanika je varirala od 23 do 64 godine, te su svi sa područja grada Mostara.

Testiranje hipoteza

Sve hipoteze su testirane hi-kvadrat testom sa stepenom slobode 0,01 i time je testirana postojanost statistički značajne razlike.

U skladu sa prvom hipotezom *Pretpostavljamo da pol ne utiče na nivo poremećenosti brakova na području Mostara uz izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija kao prediktore tih poremećenosti* testirali smo stavove ispitanika s obzirom na pol i učestalost ulazaka u nesuglasice sa partnerom. U tabeli 1 vidimo da pol ne utiče na nivo poremećenosti braka, jer je prema prikazanim rezultatima vrednost hi-kvadrat testa $\chi^2=0,340$, sa stepenom slobode $df=4$, na nivou značajnosti 0,01, što je veće od granične vrednosti 0,050 pa smo time ovu hipotezu potvrdili.

Druga hipoteza istraživanja *Pretpostavljamo da korištenje informacionih tehnologija u prevelikim količinama, utiče na poremećenost brakova* nije potvrđena, jer je vrednost hi-kvadrat testa ($\chi^2=0,265$) na nivou značajnosti 0,01 veća od granične vrednosti.

Time smo zaključili da nestabilnost bračne zajednice ne zavisi od vremena provedenog koristeći informacione tehnologije. Dobiveni rezultati testiranja navedenim testom prikazani su u Tabeli 2.

Tabela 1. Učestalost nesuglasica među partnerima s obzirom na pol

Spol ispitanika * Koliko često ulazite u nesuglasice sa partnerom Crosstabulation

Spol ispitanika		Koliko često ulazite u nesuglasice sa partnerom				Total
		Retko	vrlo retko	nikako često	vrlo često	
Žensko	Žensko	16	37	9	11	75
	Muško	15	26	14	17	75
Total		31	63	23	28	150

Tabela 2. Hi-kvadrat test učestalosti nesuglasica među partnerima i korištenja informacionih tehnologija

Chi-Square Tests

	Value	Df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	23.501 ^a	20	.265
Likelihood Ratio	30.036	20	.069
Linear-by-Linear Association	5.429	1	.020
N of Valid Cases	148		

a. 18 cells (60.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .30.

Treća hipoteza istraživanja *Pretpostavljamo da potpuni izostanak verbalne komunikacije utiče na poremećenost brakova* je potvrđena ($\chi^2=0,001$ na stepenu slobode 0,01) pa time zaključujemo da izostanak verbalne komunikacije utiče negativno na kvalitet bračne zajednice, odnosno doprinosi poremećenosti braka.

Posljednja, odnosno, četvrta hipoteza *Pretpostavljamo da veća količina slobodnog vremena i nezaposlenost povećavaju poremećenost braka uz prediktore: informacione tehnologije i izostanak verbalne komunikacije* nije potvrđena ($\chi^2=0,061$ na stepenu slobode 0,01) pa time smatramo da količina slobodnog vremena ne doprinosi nestabilnosti bračne zajednice.

DISKUSIJA

Na kraju našeg istraživanja možemo zaključiti da su neke od hipoteza u potpunosti odbačene, neke delimično potvrđene, a jedna u potpunosti potvrđena. Hipoteza "H1" kojom smo pretpostavili da pol ne utiče na nivo poremećenosti brakova na području Mostara uz izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih

informacionih tehnologija kao prediktore tih poremećenosti potvrđujemo jer prema dobivenim vrednostima ne postoji statistički značajna povezanost između pola ispitanika i nivoa poremećenosti brakova. Time potvrđujemo pretpostavku da pol ne utiče na nivo poremećenosti brakova na području Mostara uz izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija kao prediktore tih poremećenosti. Međutim, možemo je smatrati i delimično potvrđenom, jer smo dobili rezultat da postoji statistički značajna razlika između pola ispitanika i aktivnosti kojom se ispitanik bavi po dolasku kući s posla. Upravo ta aktivnost može dovesti do nesuglasica među partnerima i ugrožavanja kvalitete braka.

Prema dobivenim rezultatima možemo zaključiti da ispitanici prekomerno koriste informacione tehnologije, ali da to ne utiče na kvalitet braka. U skladu sa hipotezom „H2” kojom smo pretpostavili da korištenje informacionih tehnologija u prevelikim količinama utiče na poremećenost brakova, dolazimo do zaključka da korištenje inoformacionih tehnologija u prevelikim količinama ne utiče na poremećenost brakova, te time ovu hipotezu ne potvrđujemo.

Hipoteza „H3” koja je glasila da pretpostavljamo da potpuni izostanak verbalne komunikacije utiče na poremećenost brakova je potvrđena. Prema dobivenim rezultatima testiranih varijabli možemo zaključiti da izostanak verbalne komunikacije utiče na poremećenost brakova. Hipotezu „H3” potvrđujemo i naglašavamo da potpuni izostanak verbalne komunikacije negativno utiče na poremećenost brakova. Do tog zaključka smo došli videvši da nedovoljna verbalna komunikacija menja prioritete u bračnoj zajednici i dovodi do češćih nesuglasica među partnerima.

Hipoteza „H4” kojom se pretpostavilo da veća količina slobodnog vremena i nezaposlenost povećavaju poremećenost braka uz prediktore: informacione tehnologije i izostanak verbalne komunikacije se ne potvrđuje jer nije utvrđena niti jedna statistički značajna razlika među ovim varijablama.

Na kraju, možemo zaključiti da izostanak verbalne komunikacije i korištenje novih informacionih tehnologija delimično utiču na poremećenost bračne zajednice, sa naglaskom da najveći uticaj na nestabilnost braka ima izostanak verbalne komunikacije.

ZAKLJUČAK

Istraživanje na kojem se zasniva ovaj naučni rad usmereno je na utvrđivanje prediktora koji utiču na poremećenost brakova, odnosno koji dovode do nestabilnosti bračne zajednice. Nastojali smo da kroz rad usko povežemo korištenje novih informacionih tehnologija i izostanak verbalne komunikacije sa kvalitetom braka. Kroz četiri postavljena zadatka i četiri hipoteze utvrdili smo da na poremećenost braka utiče izostanak verbalne komunikacije. Međutim, korištenje informacionih tehnologija, čak i u prevelikim količinama, nema bitan uticaj na bračnu harmoničnost.

Veliko istraživanje koje su proveli Olson i Olson (2000), a koje obuhvata 21501 bračnih partnera, pokazuje razliku u komuniciranju između partnera u „sretnim” i „nesretnim” brakovima. U sretnim brakovima 90% partnera izjavljuje da nema problema u komuniciranju, u nesretnim brakovima to izjavljuje

samo 15% partnera. U sretnim brakovima 79% pojedina izjavljuje da njegov/njen partner razume kako se on/ona oseća, dok u nesretnima to izjavljuje samo 13% pojedinaca. Također, u sretnim brakovima 96% partnera izjavljuje da lako izražava osećaje prema partneru, dok u nesretnim brakovima to izjavljuje samo 30%. I mnoge druge razlike u bračnom komuniciranju našli su istraživači Olson i Olson (2000) između pojedinaca koji žive u uspešnim i neuspešnim brakovima, iz čega jasno proizlazi koliko je komunikacija važna da se uspostave i održe intimni odnosi u braku (Čudina i Obradović, 2006).

Ovo navedeno istraživanje Olsona i Olsona iz 2000. godine samo je još jedan pokazatelj koliko važnost ima komunikacija u partnerskim odnosima. Iako smo pretpostavili da kvalitet braka narušavaju nove informacione tehnologije, ipak se ispostavilo da savremeno doba nije još zavlдалo svojim negativnim aspektima i da je posledica poremećenih brakova još uvek u dubokom korenu ljudske ličnosti.

Čovek je kao misaono biće sposoban da komunicira i saraduje sa zajednicom, pa je tako i opravdano da nedovoljna komunikacija negativno utiče na harmoniju međuljudskih odnosa. Kroz ovo istraživanje još smo zaključili da pol ne igra presudnu „ulogu“ u kreiranju kvalitetnog braka. Podjednako pozitivno/negativno na brak mogu uticati i žene i muškarci. Osim toga, nije važno da li partneri obiluju slobodnim vremenom tokom dana ili jedva izdvoje 30 minuta dnevno za odmor, već je važna energija koju usmeravaju prema svome supružniku.

Došli smo i do zanimljive činjenice da nametnuta svakodnevnica, sa obiljem obaveza, stresova i iznenadnih situacija negativno utiče na kvalitet braka. Čak 80% naših ispitanika je izjavilo da sa svojim part-

nerom imaju mnogo skladniji odnos i mnogo ugodniju komunikaciju vikendom i danima kada nisu dužni odlaziti na posao. Međutim, treba imati na umu da ni u čemu ne treba preterivati, pa tako ni u slobodnom vremenu jer višak slobodnog vremena može dovesti do potpuno suprotnog učinka.

Na kraju ovog istraživanja možemo zaključiti da je za uspešan brak potrebna volja, snaga i energija sa obe strane, zajednički interesi i potpuna predanost. U tom slučaju neće doći do nedostatka komunikacije, a informacione tehnologije neće imati mogućnost ugrožavanja braka.

LITERATURA

- Andrilović, V. i Čudina, M. (1990). Osnove opće i razvojne psihologije. Zagreb: Školska knjiga.
- Čudina – Obradović, M. i Obradović, J. (2006). Psihologija braka i obitelji. Zagreb: Golden-marketing – Tehnička knjiga.
- Fočo, S. (2011). Sociologija. Sarajevo: Svjetlost.
- Galevska, R. (1958). Poremećena porodica i deca. Beograd: Rad.
- Kraljević, R. (2014). Menadžment tržišnih komunikacija. Zagreb: Visoka poslovna škola Libertas.
- Krsmanović, S. V. i Dedić, V. (2006). Informacione tehnologije i sistemi. Beograd: Beogradska Bankarska Akademija.
- Kundačina, M. i Brkić, M. (2008). Pedagoška statistika. Užice: Učiteljski fakultet u Užicu Univerziteta u Kragujevcu.
- Tubbs, S. (2012). Komunikacija – principi i konteksti. Beogra: Clio.

INFORMACIJE O AUTORIMA

Jasmina Mihić

Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sjeverni logor bb, Mostar
e-mail: jasminamihic@hotmail.com

Redžo Čaušević

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet zdravstvenih studija
Bolnička 25, 71 000 Sarajevo
e-mail: causevic_r@msn.com

Esved Kajtaz

Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Sjeverni logor bb, Mostar
e-mail: esved.kajtaz@unmo.ba

Belma Tukić

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet zdravstvenih studija
Bolnička 25, 71 000 Sarajevo
e-mail: belmatukic@hotmail.com